अध्याय 35

परीक्षामा असफल

काका महाजनीका मित्र र सेठ, वियाँ नभएको मुनक्का, बान्द्रा निवासी एक गृहस्थलाई निद्रा नआउने घटना, बालाजी पाटील नेवासकर, बाबा सर्पको रूपमा प्रकट हुनु।

यस अध्यायमा पनि उदी (विभूति) का माहात्म्यको नै वर्णन गरिएको छ। यसमा परीक्षा गर्दा बाबाले दक्षिणा अस्वीकार गर्नुभएको देखिएका दुई घटनाको उल्लेख छ। पहिले यिनै घटनाको वर्णन गरिनेछ।

आध्यात्मिक मार्गमा साम्प्रदायिक प्रवृत्ति उन्नतिको मार्गमा एउटा ठूलो अड्चन हो। निराकारवादीहरूबाट ईश्वरको सगुण उपासना केवल एउटा भ्रम मात्र हो र सन्तगण पनि आफू जस्तै नै सामान्य पुरुष हुन्। यसकारण उनीहरूको चरण वन्दना गरेर उनीहरूलाई दक्षिणा किन दिने भन्ने गरिएको सुनिएको छ। अरू मार्गका अनुयायी (पछ्याउने व्यक्ति) हरूको पनि आफ्ना सद्गुरूलाई बाहेक अरू सन्तहरूलाई ढोग्न र उनीहरूको भक्ति गर्न हुन्न भन्ने यस्तै मत छ। यस्तै प्रकारका अनेक आलोचनाहरू साईबाबाका सम्बन्धमा पहिले सुनिन आउँदथ्यो र त्यस्तै अहिल्यै पनि आइरहेकै छ। कसैको भनाइ थियो कि हामी शिरडी जाँदा बाबाले हामीसँग दक्षिणा मागियो। के यसरी दक्षिणा उठाउनु एउटा सन्तको लागि राम्रो काम थियो त? जब उनै यस्तो प्रकार आचरण गर्दछन् भने उनको साधु-धर्म कहाँ रह्यो त? तर जो मानिसहरूले शिरडी गएर अविश्वासका साथ बाबाको दर्शन गरे तिनै मानिसहरूले सर्वप्रथम बाबालाई ढोगेर प्रार्थना पनि गरे। यस्ता किसिमका कैयौं घटनाहरू पनि अनुभवमा आएका छन्। यस्तै नै केही उदाहरण तल दिइएका छन्।

काका महाजनीका मित्र

काका महाजनीका मित्र निराकारवादी हुनुको साथै मूर्ति-पूजाका पूरै विरोधी थिए। कौतूहलवश उनी काका महाजनीका साथमा दुई शर्तमा शिरडी जान सहमत भए। ती शर्त थिएं (1) बाबालाई नढोग्ने र (2) वहाँलाई कुनै दक्षिणा नदिने। काकाले स्वीकारपूर्ण उत्तर दिए र अनि शनिबारको रातमा उनीहरू दुबैजना बम्बईबाट प्रस्थान गरी भोलिपल्ट बिहान शिरडी पुगे। जसै उनीहरूले मसजिदमा पाउ राखे, त्यसैबेला बाबाले उनको मित्रतिर केहीबेर हेरेर उनीलाई भन्नुभयो, "अरे आउनोस् श्रीमान् पाल्नोस्। यहाँलाई स्वागत छ।" यी शब्दको स्वर केही विचित्र किसिमको थियो र तिनको ध्वनि हुबहू ती मित्रका बाबुको जस्तै नै थियो। त्यसैले उनीलाई आफ्ना कैलाशवासी पिताको सम्झना आयो र उनी आनन्द विभोर हुन गए। कस्तो मोहिनी थियो त्यो स्वरमा। आश्चर्यपूर्ण स्वरमा उनको मित्रको मुखबाट "निःसन्देह यो स्वर मेरो पिताजीको नै हो" भनी निस्क्यो। अनि तुरून्तै माथि दौडेर गएर आफ्नो सबै प्रतिज्ञाहरू भुली उनले बाबाका श्री चरणमा आफ्नो शिर राखिदिए।

बाबाले काका साहेबसँग त मध्याह्नमा तथा बिदाइको समयमा गरी दुईपटक दक्षिणा माग्नुभयो। तर उनको मित्रसँग एक शब्द पनि भन्नुभएन। उनको मित्रले कानेखुशी गर्दै भने, "भाइ हेर, बाबाले तिमीसँग त दुईपटक दक्षिण माग्नुभयो। तर म पनि त तिमीसँगै छु र पनि वहाँले मेरो यस्तो प्रकारले किन उपेक्षा (अनास्था) गर्नुहुन्छ? काकाले उत्तर दिए, "तिमी आँफैले यो कुरा बाबासँग सोध। यो नै उत्तम हुनेछ।" त्यसैबेला बाबाले सोध्नुभयो, "यो के कानेखुशी भैरहेको हो?" अनि उनका मित्रले भने, "के म पनि हजूरलाई दक्षिणा मागिन। तय यदि तिम्रो पनि दिने नै इच्छा छ भने तिमी पनि दक्षिणा दिन सक्छौं। अनि उनले पनि काकाले दिए जति सत्र रूपियाँ नै दक्षिणा चढाए। त्यसपछि बाबाले उनीलाई उपदेश दिनुभयो, "आफ्नो माझमा जो तेलीको पर्खाल अर्थात् भेदभाव छ त्यसलाइ भत्काइ देऊ जसबाट हामी दुबैथरीले परस्पर देखेर आफ्नो मिलनको बाटो सजिलो अनाउन सकौं।"

बाबाले उनीलाई फर्कने अनुमति दिँदै भन्नुभयो, “तिम्रो यात्रा सफल हुनेछ।” आकाशमा बादल छाएर हावा जोडसँग चलिरहेको थियो तापनि दुबैजना सकुशल बम्बई पुगे। घर पुगेर उनले ढोका र झ्याल खोल्दा त त्यहाँ दुइटा मरेका चमेरा पडिरहेका देखे। एउटा तेश्रो उनको सामने नै फुर्र गरी भयालबाट उडेर गयो। उनीलाई “यदि मैले झ्याल खुल्लै छाडेको भए त यी जीवको प्राण अवश्य नै बाँच्ने थियो होला भन्ने लाग्यो। तर फेरि उनीलाई अर्को विचार आयो कि यो उनीहरूको भाग्य अनुसार नै भएको होला। बाबाले तेश्रोको प्राण रक्षा गर्नको लागि नै हामीहरूलाई तुरून्तै त्यहाँबाट फिर्ता पठाइदिनु भएको हो।

काका महाजनीमा सेठ

बम्बईमा ठक्कर धरमसी जेठा भाइ सांलिसिटर (कानुनी सल्लाहकार) को एउटा फर्म थियो। काका यो फर्ममा व्यवस्थापक थिए। सेठ र व्यवस्थापकको सम्बन्ध परस्परमा राम्रो थियो। श्रीमान् ठक्करलाई काका धेरैजसो शिरडी जाने गर्छन् र त्यहाँ केही दिन बसी बाबाको अनुमति लिएर मात्र फर्कन्छन् भन्ने कुरा थाहा थियो। कौतूहलवश (उत्सुकतावश) बाबाको परीक्षा गर्ने विचारले उनले पनि होलीको उत्सबको समयमा काकाको साथमा नै शिरडी जाने निश्चय गरे। काकाको शिरडीबाट फर्कने कुरा अनिश्चित जस्तै थियो। त्यसैले आफूसँग अर्को एक मित्रलाई लिई तीनै जना रमाना भए। बाटामा काकाले बाबालाई चढाउन दुई सेर मुनक्का खरीद गरे।

ठीक समयमा शिरडी पुगेर उनी बाबाको दर्शनको लागि मसजिदमा गए। त्यसबेला बाबा साहेब तर्खड पनि त्यहीं नै थिए। श्रीठक्करले उनीलाई (तर्खडलाई) त्यहाँ आउने कारण सोधे। तर्खडले उत्तर दिए, “म त दर्शनको लागि नै आएको हुँ। मलाई चमत्कारसँग केही प्रयोजन छैन। यहाँ त भक्तहरूका हार्दिक इच्छाहरूको पूर्ति हुन्छ।”

काकाले बाबालाई ढोगेर वहाँलाई मुनक्का अर्पण गरे। अनि बाबाले त्यो बाँडिदिने आज्ञा दिनुभयो। श्रीमान् ठक्करलाई पनि केही मुनक्का मिल्यो। एक त उनीलाई मुनक्का मिठो

लाग्दैनथ्यो, दोश्रो कुरा यस्तो किसिमको अस्वच्छ खान डाक्टरले मनाही गरिदिएको थियो। यसैले उनले केही निश्चय गर्न सकेनन् र अनिच्छा हुँदाहुँदै पनि उनीले लिनुपर्‍यो र फेरि देखाबटको लागि मात्रै पनि उनले मुखमा हाले। अब त्यसको बीज के गरौं भन्ने कुरा सुझने। मसजिदको भुईमा त थुक्न हुन्न थियो। यसैले उनले ती बीज आफ्नो इच्छा नहुँदानहुँदै पनि जेबमा राखेर बाबा सन्त नै हुनुहुन्छ भने मलाई मुनक्का मन पर्दैन भन्ने कुरा वहाँलाई कसरी थाहा नहुन सक्ला र? भन्ने विचार गर्न लागे। के वहाँ मलाई यसको लागि लाचार पान सक्नुहुन्छ? जसै उनको मनमा योविचार आयो त्यसैबेला बाबाले उनीलाई केही अरू मुनक्का दिनुभयो। तर उनले खाएनन् र आफ्नो हातमा लिए मात्र। अनि बाबाले खानको लागि भन्नुभयो। उनले आज्ञाको पालन गरे र चपाउँदा त सबै बीज नभएको पो लाग्यो। उनी चमत्कार देख्ने इच्छा राख्दथे। यसैले उनीलाई त्यो देख्न मिल्यो। अनि उनले बाबा सम्पूर्ण विचारहरू तुरून्त जान्नु हुँदोरहेछ र नै मेरो इच्छानुसार नै वहाँले यिनलाई (मुनक्कालाई) बीज नभएको बनाइ दिनुभयो। क्या अदुभुत शक्ति रहेछ वहाँमा? भन्ने सोचे। तैपनि शंका निवारण गर्न उनले नजिकै बसेका र साथै केही थोरै मुनक्का पाएका तर्खडसँग तपाईले कस्तो किसिमको मुनक्का पाउनु भयो भनेर सोधे। "राम्रा बीज भएका" भन्ने उत्तर पाए। श्रीमान् ठक्करलाई यो उत्तरले अरू बढी आश्‍चर्य पार्‍यो। अब उनले आफ्नो टुसाएको विश्‍वासलाई बलियो बनाउन यदि बाबा वास्तवमा सन्त हुनुहुन्छ भने अब सर्वप्रथम मुनक्का काकालाई नै दिनुपर्छ भन्ने निश्‍चय गरे। यो उनको विचार जानेर बाबाले भन्नुभयो, "अब फेरि वितरण काकाबाट नै आरम्भ होओस्।" यी सबै प्रमाण श्रीठक्करको लागि प्रशस्त भए।

अनि शामाले बाबासँग उनीलाई "उहाँ नै काकाको सेठ हुनुहुन्छ" भनी परिचय गराए। बाबाले भन्न लाग्नुभयो, "यी उनका सेठ कसरी हुन सक्दछन्? यिनका सेठ त बडो विचित्रका छन्।" काका यो उत्तरसँग सहमत भए। त्यसपछि आफ्नो हठ छोडेर ठक्करले बाबालाई ढोगेर वाडामा फर्किएर आए। मध्याह्नको आरती समाप्त भएपछि उनी बाबासँग फर्किने अनुमति प्राप्त गर्नको लागि मसजिदमा आए। शामाले उनको बारेमा केही सिफारिश गरे। अनि बाबाले यसतो प्रकारले भन्न लाग्नुभयो। "एउटा सनकी स्वभावको सभ्य पुरूष

थियो। जो स्वस्थ्य र धनी पनि थियो। शारीरिक तथा मानसिक व्यथाहरूबाट मुक्त भएर पनि ऊ आफैंनै अनावश्यक चिन्ताहरूमा डुबिरहन्थ्यो र व्यर्थ नै यहाँ – वहाँ भौंतारिएर अशान्त बनिरहन्थ्यो। ऊ कहिले स्थित र कहिले चिन्तित रहन्थ्यो। उसको यस्तो स्थिति देखेर मलाई दया लाग्यो र मैले उसलाई भने, कृप्या अब तिमी आफ्नो विश्वास एउटा इच्छित स्थानमा स्थिर गर। यस्तो प्रकारले व्यर्थै भौंतारिनाले केही फाइदा छैन।"

"तुरून्तै एउटा निर्दिष्ट स्थान छान।" यी शब्दहरूले ठक्करलाई यो पक्कै मेरो नै कहानी हो भन्ने कुरा लागिहाल्यो। "काका पनि हाम्रो साथमा फर्कून्" भन्ने उनको इच्छा थियो। बाबाले उनको यस्तो विचार जानेर काकालाई सेठको साथमा नै फर्कने अनुमति दिनुभयो। काका यति छिटो शिरडीबाट फर्कलान् भन्ने कसैलाई विश्वास थिएन। यसरी ठक्करलाई बाबाको विचार जान्ने कलाको एउटा अर्को प्रमाण मिल्यो।

अनि बाबाले काकासँग पन्ध्र रूपैयाँ माग्नुभयो र भन्नुभयो, "यदि मैले कसैसँग एक रूपियाँ दक्षिणा लिन्छु भने उसलाई दशगुणा फर्काउने गर्दछु। म कसैको कुनै वस्तु बिना मूल्य लिन्न र साथै न प्रत्येक व्यक्तिसँग माग्ने नै गर्छु। जो तिर फकीर मेरा गुरूले इशारा गर्नुहुन्छ ऊसँग नै माग्छु। फेरि अर्को कुरा जो पहिलो जन्मको ऋणी हुन्छ उसको नै दक्षिणा स्वीकार हुन्छ दानीले दिन्छ र भविष्यमा राम्रो उब्जनीको बीउ रोप्दछ। धनको उपयोग ध ार्मोपार्जन (धर्मको कमाड) लो लागि नै हुनुपर्छ। यदि धन आफ्नो आवश्यकताहरूमा मात्र खर्च भयो भने त्यो धनको दुरूप्योग हो। यदि तिमीले पूर्वजन्महरूमा दान दिएका छैनौ भने यो जन्ममा पाउने आशा कसरी गर्न सक्छौ? यसैले यदि पछि पाउने आशा राख्छौ भने अहिले नै दान गर दक्षिणा दिनाले वैराग्यको बशृद्धि हुन्छ र वैराग्य प्राप्तिबाट भक्ति र ज्ञान बढन जान्छ। "एक देऊ र दस गुना लेऊ।"

यी शब्दहरूलाई सुनेर ठक्करले पनि आफ्नो संकल्प विर्सेर बाबालाई पन्ध्र रूपैयाँ चढाए। उनले म शिरडी आउनु बेशै भएछ यहाँ मेरा सबै शंका नाश भए र मलाई धैरै शिक्षा मिल्यो भन्ने सोचे।

अनिद्रा

बान्द्राका एउटा महाशय कायस्थ प्रभु धेरै दिनदेखि निद्रा नआएकोले अस्वस्थ थिए। उनी सुत्न लागेकि उनका स्वर्गीय (मरेका) पिता सपनामा आएर उनीलाई नराम्रोसँग गाली गर्न लागेका देख्दथे। यसबाट निद्रा भंग हुन जान्थ्यो र उनी रातभर अशान्ति महशूस गर्थे। हर एक रातमा नै यस्तै हुन्थ्यो। यसबाट उनी किंकर्तव्यविमूढ (के गर्ने के नगर्ने भन्ने सोच्न नसक्ने जड जस्तो) हुन गए। एकदिन बाबाका एउटा भक्तसँग उनले यस विषयमा सल्लाह गरे। उनले (भक्तले) "म त संकटबाट मुक्त गर्ने सबै किसिमको पीडा हटाउने उदी (विभूति) लाई नै यसको लागि रामवाण औषधि मान्छु जो चाँडै नै फाइदा दिने सिद्ध हुनेछ" भने। अनि उनले उदीको एक पुडिया दिएर "यसलाई सुत्नुभन्दा अगाडि शिरमा लगाएर आफ्नो शिरानमै राख्नोस्" भने। त्यसपछि उनलाई (कायस्थ प्रभुलाई) कुनै विघ्न विनाको मस्त निद्रा आउन लाग्यो। यो देखेर उनीलाई ठूलो आश्चर्य र आनन्द भयो। यो क्रम चालू राखेर उनी अब साईबाबाको ध्यान गर्न लागे। बजारबाट बाबाको एउटा तस्वीर ल्याएर त्यसलाई आफ्नो सिरानको नजिकै सधैं पूजा गर्न आरम्भ गरे। प्रत्येक गुरूबार (बिहीबार) उनले माला र नैवेद्य चढाउन लागे। यसबाट उनी पूरै स्वस्थ (निको) भएर पहिलेका सारा कष्टहरू भूले।

बालाजी पाटील नेवासकर

यिनी बाबाका परमभक्त थिए। यिनी वहाँको निष्काम सेवा गर्ने गर्थे। दिनमा जुन-जुन बाटाबाट बाबा निस्कनुहुन्थ्यो ती-ती बाटालाई बेहान सबेरै उठेर बढारेर पुरै सफा राख्दथे। उनीपछि यो काम बाबाकी एक परमभक्त महिला राधाकृष्ण माईले गरिन् अनि त्यसपछि अब्दुलले। बालाजीले आफ्नो फसल काटेर ल्याउनासाथ सबै अनाज बाबालाई नै चढाउने गर्दथे। त्यसमध्येबाट जे जति बाबाले फर्काइदिनुहुन्थ्यो त्यसबाट नै उनी आफ्नो परिवारको भरण-पोषण गर्ने गर्दथे। यो क्रम अनेक वर्षसम्म चै चलिरह्यो र उनको मृत्युपछि उनका छोराले यसलाई जारी राखे।

उदी (विभूति) को शक्ति र महत्व

एकपटक बालाजीको बरखीको श्राद्धको दिनमा केही व्यक्ति निम्ता गरिए। जति मानिसको निमित्त भोजन तयार गरिएको थियो त्योभन्दा तीन दोब्बर मानिस भोजनको समयमा जम्मा भए। यो देखेर श्रीमती नेवासकर किंकर्तव्यविमूढ जस्ती भइन्। यो खानेकुरा सबैको लागि पुग्ने हुँदैन। अनि कम भयो भने परिवारको ठूलो दुर्नाम हुनेछ भन्ने सोचिन्।

त्यसमा उनकी सासूले सान्त्वना दिँदै "चिन्ता नगर, यो भोजन सामग्री हाम्रो होइन, यो त श्रीसाईबाबाको हो। प्रत्येक भाँडामा उदी हालेर त्यसलाई कपडाले छोपिदेऊ र कपडा नहटाइकन नै सबैलाई पस्किदेऊ। वहाँले नै हाम्रो लाज बचाउनु हुनेछ भनिन्।" त्यो सल्लाह अनुसार नै काम गरियो। अनि त खाने व्यक्तिहरूले अघाइन्जेल खाएपछि पनि खाने सामान प्रशस्त मात्रामा बाँकी देखेर उनीहरूलाई ठूलो आश्चर्य र खुशी भयो। वास्तवमा हेर्ने हो भने जस्तो जसको भाव हुन्छ, त्यस अनुसार नै अनुभव प्राप्त हुन्छ।

यस्तै घटना मलाई प्रथम श्रेणीका उपन्यायाधीश तथा बाबाका परमभक्त श्री बी. ए. चौगुलेले बताए। फेब्रबरी सन् 1943 मा करजत (जिल्ला अहमदनगर) मा पूजाको उत्सव भइरहेको थियो। अनि यही मौकामा एउटा ठूलो भोजनको आयेजना भयो। भोजनको समयमा आमन्त्रित (बोलाइएका) मानिसहरूभन्दा पाँचगुना बढी मानिस भोजनको लागि आए। तर पनि खाने सामानको कमी भएन। बाबाको कृपाबाट सबैले खान पाए। यो देखेर सबैलाई आश्चर्य भयो।

साईबाबा सर्पको रूपमा प्रकट हुनु

शिरडीका रघु पाटील एकपटक नेवासेका बालाजी पाटील कहाँ गए। त्यहाँ साँझमा एउटा सर्प फ्वाँ-फ्वाँ गर्दै गौशाला (गोठ) मा पस्यो भन्ने कुरा उनले थाहा पाए। घरका मानिसहरू पनि घबडाए। तर बालाजीले श्रीसाई नै यसरूपमा यहाँ प्रकट हुनु भएको हो भन्ने सोचे।

त्यसैले उनले एउटा कचौरामा दूध लिएर आएर र नडराइकन त्यो सर्पको अगाडि राखी त्यसलाई यस्तो सम्बोधन गरेर भन्न लागे, “बाबा हजूर। फ्वाँ–फ्वाँ गरेर किन हल्ला गरिरहनु भएको हो। के हजूरले मलाई डरले अर्कमान बनाउन चाहनु भएको हो? यो दुधको कचौरा लिनुहोस् र शान्तिपूर्वक पिउनोस्।”

यस्तो भनेर कुनै डर नमानेर नै उनी सर्पको नजिकै बसे। परिवारका अरू मनिसहरू त अब के गर्ने होला भन्ने विचारै गर्न नसकी असाध्यै घबडाएका थिए। तर थोरै बेरमा नै सर्प अदृश्य भयो र त्यो कहाँ गयो भन्ने कुरा कसैले जान्न सकेनन्। गौशालामा सबैतिर हेर्दा पनि त्यहाँ उसको (सर्पको) कुनै चिन्ह दखिएन।

एउटा यस्तै नै घटना साईसुधा (भाग 3 नं. 7–8 जनवरी 43 पृष्ठ 26) मा प्रकाशित भएको छ। बाबा कोयंबटूर (दक्षिणा भारत) मा जनवरी सन् 43 गुरूबार (बिहीबार) साँझ साढे 3 बजे सर्पको रूपमा प्रकट हुनुभयो। त्यहाँ त्यो सर्पले भजन सुनेर दूध र फल स्वीकार गरी हजारौं मानिसको भीडलाई दर्शन दिएर आफ्नो फोटो खिच्न पनि दियो रे। फोटो खिच्ने बेलामा बाबाको तस्वीर पनि उसको नजिकै राखेर दुबैका नै फोटो खिचिएछ। तस्वीर र अरू विवरणको लागि पाठकहरूलाई माथि भनिएको पत्रिका अवश्य नै पढ्नोस् भन्ने प्रार्थना छ।

श्रीसद्गुरू साईनाथमा अर्पणहोस्।
मंगल होओस्॥
सप्ताह पारायण पंचम विश्राम॥